

Leif Häggström, Kulturmiljö Halland
leif.haggstrom@kulturmiljohalland.se

Människa och djur i Halland 500-1100 e.Kr.

***

Abstract: People and animals in Halland, AD 500–1100.

Animals bones are preserved from the Late Iron Age to a greater extent than from other periods in Halland, despite acid soils. A clear difference can be discerned between upper-class settlements and others. The former show great variation in the animals kept, and they also have some game. Hunting and game reflect social activities rather than a strategy for survival. On the other settlement sites there are usually only domesticated animals of some kind. In the graves dogs are most common. Several different types of dog can be distinguished, from small to large individuals.

***

Genom alla tider har människan haft en relation till djuren. Vissa djur har varit till förtret, andra har gett människan mat och värmande kläder. Ytterligare några har kommit att leva nära människan. Jag har under senare tid arbetat med att sammanställa en databas över arkeosteologiskt material från Halland. Huvuddelen av uppgifterna har hämtats i Kulturmiljö Hallands rapportarkiv. Kompletteringar har fått göras via genomgångar av Historiska museets digitala katalog samt via litteratur. I följande artikel kommer lite av materialet att diskuteras, närmare bestämt det som lite grovt berör yngre järnålder.

Under äldre järnålder råder en tydlig social bebyggelsestratifiering. Det är möjligt att systematiskt skilja ut boplatser vilka brukades av olika samhällsgrupper. Denna stratifiering blir allt tydligare under tidens lopp och under yngre järnålder är den helt utvecklad. I korthet kan man säga att det rör sig om fyra socialt urskiljbara boplatzkategorier (Widgren 1998:290, 2003:120, jfr Göthberg 2000:94ff):

1. Längst ner i hierarkin finner man små hushåll bebodda av ofri arbetskraft. Det finns ingen bra metod att skilja ut dessa rent arkeologiskt men utifrån skriftliga källor vet vi att de förekom.
2. Mellanstora gårdar med möjlighet att hålla ett dussin djur och med en handfull byggnader på gården är vanligt förekommande i det arkeologiska materialet. Sannolikt höll man sig med en eller ett par trälar på en sådan gård.
3. Storgårdar med möjlighet att vid behov ställa upp ett tjugotal djur är en annan urskiljbar grupp. Gårdarna innehåller något fler byggnader än de mellanstora gårdarna. Detta var rika gårdar som genom att utnyttja ofri arbetskraft kunde ackumulera ett överskott. Basen var agrar stordrift.
4. Ett fåtal väldigt rika storgårdar kan urskiljas. De är storleksmässigt och innehållsmässigt lika de övriga storgårdarna men innehåller ett fyndmaterial som speglar invånare med betydligt högre status. Detta var samhällets yttersta elit. På sådana gårdar finns ofta spår av långt drivet specialiserat hantverk.

I detta sammanhang är det, på grund av det tillgängliga materialets ringa omfattning, enklast att utgå från de gårdar vilka speglar den yttersta eliten. Vi kan börja med ett par exempel från samhällets vikingatida grädda innan vi undersöker vilka djur som följt de döda i kummel och hög.

Slöingeboplatsen

Av allt att döma användes Slöingeboplatsen från 300-talet fram till ungefär år 1000. Under en begränsad period av dessa 700 år var platsen exceptionell. Lite tillspetsat kan man säga att 600-talet och tiden strax före var platsens absoluta höjdpunkt. På platsen finner vi en långt driven specialiserad hantverksutövning med tillverkning av glaspärlor, finsmide av ädelmetaller och bearbetning av rågranater. Andra fyndkategorier som särskiljer Slöingeboplatsen från andra halländska boplatser är inslaget av ädelmetall och glasbägare. Där finns spår av mer ordinära hantverk i form av järnsmide och textilhantverk, kanske skulle man kunna finna en specialisering eller högre kvalitet även inom dessa hantverksområden om man djupstuderade fyndmaterialet men någon sådan studie har ännu inte utförts. På platsen har ett par byggnader, rejäla hallar för att närmare definiera dem, identifierats (Lundqvist 1996, 2000a, 2000b).

Slöinge ger oss inblick i en miljö långt över det vi är vana vid i de arkeologiska materialen. Men hur ser egentligen relationen till djur ut på en sådan plats? För Slöinges del har detta inte diskuterats i någon större utsträckning. Kan man även i djurmaterialet finna stöd för att platsen varit något utöver det vanliga? Låt oss titta närmare på benmaterialet, vilket dels är framtaget genom vattensållning av matjord i boplatsens centrala del och dels utgörs av ben från anläggningar. Antalet ben som analyserats och kunnat artbestämmas uppgår till ungefär 500 stycken, totalt har över 5 kg brända ben tillvaratagits. Den största andelen benmaterial utgörs av ränder (Lundqvist 2000a:56f, 2000b:77ff). Den osteologiska redogörelse som finns publicerad är översiktlig, där finns exempelvis inga specifika angivelser vad gäller djurens ålder, eventuella slaktspår eller skelettskador. En mindre del av det brända benmaterialet som ytinsamlats inom Slöingeboplatsens centrala del har dock analyserats närmare och inte bara artbestämts, detta material har särredovisats av Caroline Arcini (2000). Det framgår inte av de olika publikationerna om Slöinge huruvida Arcinis analyser integrerats i de översiktliga tabeller som presenterats men jag utgår från att så är fallet.

Sammansättningen av djurslag i Slöinge

Den största andelen ben utgörs av ben från svin, detta gäller såväl fynden från matjorden som fynden från anläggningar. Sannolikt rör det sig om tamsvin men det går givetvis inte att utesluta att det bland tamsvinen även finns ett inslag av vildsvinsben samt korsningar dem emellan vilket bör ha varit nog så vanligt i tider när man höll grisarna på skogen. En fyndighet som analyserats närmare visade sig innehålla ben från minst tre olika individer. Flera av fragmenten antydde att det rörde sig om yngre individer. En förklaring skulle kunna vara att svinen hållits precis så länge att de blivit slakt mogna, vilket kan tyda på en tämligen intensiv och medveten svinskötsel. Närmare hälften av alla identifierade ben kommer från svin. En sak att hålla i bakhuvudet vad gäller svinben är att svinuppfödning är stort i trakten vilket medför att det finns ett inslag recenta ben i materialet, problemet marginaliseras om man enbart utgår ifrån brända ben.

Andelen ben från nötkreatur är något lägre än den för svin. Ungefär en tredjedel av benmaterialet härrör från nöt, därtill kommer ytterligare någon procent

som sannolikt härrör från nöt men som kategoriserats som nöt eller häst.

Det tredje vanligaste djurslaget är får eller get. Några säkra identifieringar av endera arten har inte gjorts men förekomsten av spår av textilhantverk på platsen gör att åtminstone jag håller det för troligt att huvuddelen av benen kommer från får vilka primärt hölls för ullens skull.

Bland övriga tamdjur återfinns vi enstaka ben av höna, hund och häst. Hund och häst är annars benslag som är erfarenhetsmässigt vanligare i gravsammanhang än på boplatser, men om det gäller även Halland behandlas lite senare i texten.

Det finns från Slöinge enstaka ben från gås, men att skilja tamgås från dess vilda artfränder är omöjligt. Däremot vet vi att tamgåsen börjar hållas under äldre järnålder, så det är inte omöjligt att det i materialet är tamgås som identifierats. Men samtidigt skall man hålla i minnet att Halland idag, och sannolikt i än högre utsträckning i äldre tid, var attraktiv gåstrakt. Idag går flyttsträck över Halland men den stora mängden odlad mark medför att många gäss väljer att övervintra i trakten till följd av god födotillgång. I förhistorisk tid, innan storskaliga utdikningar av de halländska våtmarkerna påbörjades, bör Halland varit en än mer attraktiv miljö för gäss. Detta medför att jag håller det för sannolikt att gåsbenen från Slöinge snarare kommer från vilda än tama gäss.

Ben från en mindre mängd vilt har identifierats. Sannolikt finns det bland de tidigare nämna svinbenen en inblandning av vildsvin samt givetvis korsningar mellan vildsvin och tamsvin. De identifierade benen från vilt utgörs av bäver, kronhjort samt eventuellt älg. Slöingeboplatsens läge i Suseåns dalgång gör att man kan anta att bävrarna fångats i boplatsens närhet. Bävern har ett bra kött men dess stora värde ligger i en päls av fantastiskt hög kvalitet. Det är inte omöjligt att tänka sig att Slöinges elit gick i kläder med bäverskinnsbräm. Mängden vilt är dock försvinnande liten i förhållande till mängden tamdjursben.

Slutsatser om djurhållning i Slöinge

I Slöinge har den primära proteinkällan varit griskött tätt följd av nöt. Får eller get har man hållit och givetvis ätit men frågan är om inte får hölls främst för pälsens skull. Enstaka fågelben visar på förekomst av bland annat höns, men dessa ben är givetvis kraftigt underrepresenterade i materialet och vi kan ta för givet

att hönor var vanliga. Kanske höll man även gäss. Inslaget av vilt är lågt. Man har dock jagat och tagit till vara på det man fällt. Om jakten varit opportunistisk och genomförd när potentiella bytesdjur observerades eller om den skett i sociala sammanhang avsedda för en lokal elit att uttrycka sin ställning vet vi inget om. Förekomst av kronhjort talar för det sistnämnda.

Sannolikt skall man tänka sig hjordar av svin som vallats, eller gått tämligen fritt, i ekbackar i närheten av Slöinge. Kor har också vallats på utmarkerna, eventuellt tillsammans med en mindre flock får. De sistnämnda har garanterats hållits minst lika mycket för sin ull som för sitt kött.

Varlaboplatsen

Varlaboplatsen kan karaktäriseras som en stormannagård i bruk under vikingatid och tidig medeltid. Platsen ligger kustnära, men inte direkt invid havet. Avståndet till Kungsbackaån är halvannan kilometer och till Kungsbackafjordens innersta strand ungefär tre kilometer. I närheten finns den historiska kungsgården Tölö samt den medeltida stadsbildningen Kungsbacka, vad stad inneburit i detta fall kan diskuteras. Platsens läge gör att spåren av handel, t.ex. mynt, viktlod och blyplomber, inte förvånar (Lundqvist 2000a).

På Varlaboplatsen har flera hus dokumenterats, bland annat en salsbyggnad. Vidare finns där bevarade kulturlager och brunnar. Spår av åtskilliga hantverk har gjorts, bland annat täljstensbearbetning, textilhantverk, metallgjutning och järnsmide. Fynd av olika ädelmetallföremål indikerar att Varlaboplatsen var ytterst välbeställd. Från Varlaboplatsen har en stor mängd djurben tillvaratagits, totalt rör det sig om 31,5 kg obrända och brända ben. Benen från Varla har tillvaratagits i kontexter vilka kan dateras från vendeltid upp till 1200-tal (Johansson 1998, Lundqvist & Schaller-Åhrberg 1998, Lundqvist 2000a).

Sammansättningen av djurslag i Varla

I Varla dominerar benen från nötboskap stort, mängden ben från nötkreatur är oavsett om man utgår ifrån brända eller obrända ben, vikt eller antal, i absolut majoritet. Nötboskapen slaktades generellt sett först i två till treårsåldern. Kanske har man haft ett stort djurbestånd vilket man medvetet avlat på varför det

varit viktigt att se hur olika egenskaper utvecklades innan individer valdes ut för slakt. En viss mängd kalvar kan dock skönjas i benmaterialet vilket indirekt visar oss att man tagit hand om mjölken i en tämligen hög omfattning (Johansson 1998).

Svin utgör den näst största djurgruppen. Svinen fick växa till sig tills de uppnådde en lämplig slaktålder, vilket för ålderdomliga raser tar något över ett år. Slaktåldern i Varla låg generellt på mellan 1 och 2 års ålder. Enstaka djur tilläts bli gamla, kanske rör det sig främst om högpresterande suggor (Johansson 1998).

Såväl får som get finns identifierade i materialet men vanligast var fåret. Utifrån artbestämda ben kan man uppskatta att gick det tre får på en get. Flera får har kunnat åldersbestämmas och det visar sig att de slaktats under sitt andra eller tredje levnadsår. Detta antyder att man undvikit att slakta lammen för att istället slakta unga vuxna individer. Kanske har det varit för att kunna tillgodogöra sig så mycket ull som möjligt (Johansson 1998).

Häst konsumerades under hela Varlaboplatsens nyttjandetid. Detta trots att hästkött förbjöds som mat i samband med kristendomens införande. Å andra sidan verkar förbudet bara fått genomslag i städerna och inte på landsbygden. Att hästarna hölls för sitt kött skull indikeras av att den osteologiska analysen visar att djuren var relativt unga, endast ett par år, när de dog (Johansson 1998).

Trots dåliga bevarandeförhållanden identifierades en handfull hönsben vilket rimligen antyder att hönor var vanliga och utgjorde ett stadigvarande inslag i kosten (Johansson 1998). På ett allmänt plan kan man konstatera att hönor överlag bör ha varit vanliga då de är väldigt lätta att hålla samt producerar ägg, en viktig proteinkälla, tidigt om våren då rimligen lagren av kött från höstslakten börjat tryta. Överlag räknas hönor som ett högavkastande djur i förhållande till den arbetsinsats och det foder som investeras i dem. Att de kan leva gott på hushållsavfall och rester gör inte saken sämre.

Hundar och hundgnagda ben har påträffats från samtliga bebyggelsefaser och under tidig medeltid finns belägg för att man hållit katter. Sannolikt har man gjort det tidigare också då katter minskar gnagarplågan på matförråden högst avsevärt. Bland hundbenen finns individer av alla storlekar representerade. Där fanns allt ifrån små individer, via medelstora vilka utgör majoriteten upp till

hundar i schäferstorlek (Johansson 1998). Det är inte otroligt att olika hundar haft olika funktion, men det utvecklar jag här nedan.

Vilt finns det. Det saknas dock förvånande nog ben från vikingatida kontexter, däremot finns det ben från vilt från vendeltid och tidig medeltid. Från den tidigare perioden har kronhjort, rådjur, vildsvin, björn, bäver och gråsäl identifierats. Från det medeltida materialet rör det sig endast om mård, rådjur, kronhjort och grävling. Mängden vilt är dock inte högre än totalt lite drygt 1% (Johansson 1998, Lundqvist 2000a:40)

Rådjur, kronhjort, vildsvin och gråsäl bör främst ha jagats för köttets skull. Givetvis har man tagit vara på pälsar och skinn också, men undantaget gråsälens håller skinnen inte samma kvalitet som de djur som sannolikt främst jagats för skinnets skull dvs björn, räv, mård, grävling och bäver. De djur som kan antas ha jagats för skinnets skull har i de flesta fall även konsumerats, undantaget de rena rovdjuret räv och mård.

Närheten till Kungsbackafjorden och Kartegatt gör sig påmind genom förekomsten av fiskben uteslutande från havslevande arter så som torsk, långa, kummel, pigghaj, sill och vittling. Långa är sannolikt en handelsvara som kommit till platsen i torkad form. Kummelbenen var stora och kommer från bestånd som lever långt ute till havs, kanske är även de en handelsvara. Torskbenen är relativt små och kommer från individer som näppertigen överstigit 40 cm längd, vilket innebär att de sannolikt fiskats inomskärs tillsammans med vittling, sill och pigghaj. Att det saknas abborre, gädda och mört, arter vilka bör ha varit enkla att fånga i Kungsbackaån, är lite förvånande. Det borde ha varit väldigt enkelt att hålla ett par fasta fångstredskap i ån, vilka sedan kunnat vittjas var eller varannan dag. Men tecken på att man utnyttjat ån på detta vis saknas.

Slutsatser om djurhållningen i Varla

I Varla har man hållit sig med nöt och svin kompletterat med får och getter. Goda beten och ängsmarker bör man haft i på strandängarna ner mot Kungsbackaån. Ollonskogar för svinen kan man tänka sig fanns på rimligt avstånd. Får hölls framför allt för sin ull där slaktåldern 2-år skvallrar om att man låtit djuren bli fullvuxna och ullen utvecklas till sin fulla kvalitet innan man gjort sitt urval av vilka djur som skulle behållas som livdjur och vilka som skulle tystna.

I materialet från Varla finns ett förhållandevis stort inslag av vilt. Detta innebär att jakt var ett viktigt inslag i Varla. Men det har knappast varit ett avgörande ekonomiskt inslag utan snarare ett viktigt socialt kitt. Vad detta innebär utvecklas lite längre ner.

Fisk har man från det närliggande havet och fågel har man såväl fångat som hållit. Mängden ben från tamfågel är mycket liten, men då ben från höns snabbt bryts ner kan man nog räkna med att höns var om inte en mycket vanlig fågel så åtminstone ganska vanligt förekommande. En flock kan lätt femdubblas över en sommar om man så vill.

Benmaterial från "ordinära" boplatser

Benmaterialet från "normalboplatser" från tiden i fråga är för Hallands del synnerligen begränsat. I bästa fall har en handfull ben hittats och något enstaka kunnat bedömas. Endast ett par poster har identifierats och lagts in i databasen. I Laholms lfs (fornlämning 108 respektive 196) har ben eller tänder från nötkreatur identifierats och i Asige (fornlämning 108) har ben från svin identifierats. På boplatserna Laholm lfs 108 hittades även ben av rovfågel, men det är svårt att avgöra om benen kommer från boplatserna eller från resterna av en grav (Carlsson 1990, Wattman 1993, Wranning 2005). Det begränsade materialet medger med andra ord inga som helst slutsatser annat än att man återigen kan konstatera att just större däggdjur bevaras bättre än annat benmaterial och med lite tur kan artbedömmas.

De dödas följeslagare

För att på ett så enkelt sätt som möjligt få en översikt över den yngre järnålderns gravar med osteologiskt material valde jag ursprungligen att utgå ifrån Fredrik Svanbergs katalogöversikt *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800-1000* (den andra delen av hans avhandling från 2003). I katalogen redovisas nio undersökta Halländska gravfält med dateringar till vikingatid, vilket utgör om inte alla så i alla fall den absoluta majoriteten undersökta vikingatida gravfält i landskapet. Blad dessa finns osteologiskt bedömda djurben från två platser. I arkiven

fann jag ytterligare något enstaka gravfält med osteologiskt bedömt benmaterial. Det gravfält med mest tillgängligt material var Sannagårdsgravfältet (Artelius & Arcini 1996).

Djur i gravar

Den utan tvekan vanligaste följeslagaren i döden var under vikingatiden en hund. I ungefär två tredjedelar av de halländska gravar där det finns osteologiskt bedömt material så kan en eller flera hundar urskiljas. I de allra flesta fall nämns inget ytterligare om hunden annat än att den kan urskiljas, men i en grav, nr 48, på Sannagårdsgravfältet kommenteras det att benen kom från en liten hund. Personen som graven byggdes över var vuxen, mer går inte att utläsa dennes kön ur de ben som togs till vara vid utgrävningen (Artelius & Arcini 1996).

Näst hundar är det hästar som är det vanligaste djuret i de vikingatida gravarna i Halland. Såväl häst som hund förekommer på samtliga de gravfält från yngre järnålder som lagts in i databasen. Nöt och får/get förekommer på två gravfält och svin respektive hare förekommer på ett (Artelius & Arcini 1996, Håkansson et al 2003, SHM 15370).

Slutsatser om yngre järnålderns relation mellan människa och djur

Det finns ett begränsat benmaterial från Hallands yngre järnålder tillgängligt. Trots begränsningarna, mycket på grund av att bevarandeförhållandena för ben är ytterst svåra i Halland, kan några generella tendenser utläsas kring människans relation till djuren i sin närhet och omgivning. Låt oss börja med tamdjuren.

Vi vet att man i Halland under yngre järnålder höll sig med de flesta husdjur som hålls än idag, undantaget är givetvis de som härstammar från nya världen så som kalkon och myskanka. Kalkon finns för övrigt från efterreformatiska fyndsammanhang. Mängden identifierade ben från tamfågel är låg, men detta visar endast att man hållit sig med höns och sannolikt gäss snarare än att de skulle varit ovanliga. Det är som vanligt benens dåliga bevarandepotential som spelar in och ger en missvisande bild. Bland de matnyttiga däggdjuren är nöt och

svin vanligast. Får och get förekommer och man har även konsumerat häst.

Art	Överklassplats	Normalboplatz	Gravfält
Björn	x		
Bäver	x		
Får / Get	x		x
Gråsäl	x		
Gås	x		
Hare	x		x
Havsörn	x		
Hund	x		x
Häst	x		x
Höns	x		
Kronhjort	x		
Nöt	x	x	x
Rovfågel		?	?
Rådjur	x		
Räv	x		
Svin	x	x	
Tjäder	x		
Älg	x		

Tabell: Olika djurslag och i vilken miljö de identifierats. Utdrag ur Häggström u.a.

Table: Different kinds of animal and the contexts in which they have been identified. Extract from Häggström manuscript.

Innan Halland dränerades och blev en riktig kornbod var det framför allt ängs- och betesmark som dominerade landskapet. Benen från nöt, får, get och häst kanske speglar detta, medan de relativt omfattande svinmaterialen visar att det fanns skogar, framför allt med ädellöv, i vilka grisarna kunde finna sin föda.

De överlag fåtaliga benen från älgar i det Halländska benmaterialet stöder tanken på att Halland tidigt var relativt fattigt på skogsmark. I den mån man

kunnat urskilja slaktmönster bland fårbenen verkar slaktåldern vara förhållandevis hög, två till tre år, vilket skvallrar om att fåren primärt hölls för ullens skull. Getterna bör ha hållits för kött, mjölk och skinn. Skinnen blir ett mycket starkt läder genom beredning. Getter kan för övrigt hållas på mycket marginella busk- och ljunghmarker, vilket sannolikt utnyttjades.

Vi kan i de gamla benen urskilja ett par olika hundtyper. Men om vi för en kort stund lämnar de strikt arkeologiska källmaterialen och istället ser vad man kan få ut av de medeltida landslagarna, nedtecknade för 600-800 år sedan, kanske vi kommer olika hundars användning lite närmare. Hundar omnämns på flera ställen men de intressantaste berör vilka skadestånd som var aktuella om en hund dräptes. Vi finner då inte mindre än fem olika omnämnda hundtyper vilka alla hade sitt värde. De hundtyper vi finner är i fallande värdeordning (Bernström 2008:142ff):

1. **Knähundar**, sannolikt utpräglade överklassdjur. Vi finner dem ofta på senmedeltida bilder av furstepar där kvinnan bär eller klappar en liten knähund och mannen har en högbenat jakthund.
2. **Mjöhund** är en hundkategori som diskuterats en hel del. Ett förslag är att denna kategori endast täcker in vinthundar, en annan åsikt är att mjöhund avsåg alla typer av långbenta kontinentala och brittiska jakthundar som letat sig upp till Norden.
3. **Jakthundar** avser den stora mängden jakthundar som fanns i såväl slott som koja. Hundar som på våra breddgrader oftast var av spetstyp.
4. **Vallhundar** och andra boskapsvaktande hundar värderades inte lika högt som jakthundar och knähundar men var inte de som var lägst värderade. Sannolikt avspeglar detta att överklassen och lagstiftarna var mer intresserade av att värna om sina sällskaps- och jakthundar än om allmogens brukshundar.
5. **Gårdvar** kallas den femte omnämnda kategorin av hundar. Den innefattar vakthundar och gårdshundar utan mer specificerade användningsområden.

Från Varlaboplatsen har vi hundar i alla storlekar och i gravmaterialet finns såväl små som normalstora hundar. Sannolikt har vi åtminstone kategori 3-5 representerade i materialet, eventuellt även kategori 1 och 2. Sedan skall man tänka på att det finns en hel del spår av internationella kontakter från Hallands yngre

järnålder, att små hundar av exempelvis engelsk terriertyp skulle kunna förekomma bland dessa är inte otroligt. Från andra studier känner vi till att hundar hanterades mycket hårt i vikingatida miljöer, utläkta spår av sparkar och slag är inte ovanliga (Teegen 2005).

Några av hundarna ovan bör ha använts vid jakt och spåren av jakt är påtagliga i ett par av materialen, främst de från högre ståndsmiljöer. Från medeltida källor känner vi väl till att jakten var reglerad, det var ett privilegium för adeln att jaga hjortdjur och vildsvin, medan allmogen avkrävdes att ställa upp för att nedlägga rovdjur. Denna sociala uppdelning av rätten att jaga kanske vi finner tecken på redan under yngre järnålder via de villebråd vi finner spåren av i stormannagårdarnas avfallsmaterial. När man ser listan över villebråd är det inte utan att man imponeras och kommer att tänka på Vatndölsagan i vilken man kan läsa: Så gjorde sig Torstein resklar, gav sig av till Götland och höll leden fram tills han tidigt på morgonen en dag kom till jarlens gård. Jarlen hade ridit på jakt enligt väldesmannens sed. Torstein trädde in i en dryckessal och satte sig och sina följeslagare på långbänken. Här finner vi flera detaljer som stämmer skrämmande väl överrens med fynden och materialen från stormannagårdarna i Slöinge och Varla. Jarlen var på jakt enligt väldesmannens sed, ett eko av detta är vad vi finner i de medeltida landslagarna. Där har seden lagfästs. De fysiska spåren av seden finns i form av ben från ett dussintal bytesdjur. Därefter omnämns en dryckessal, vilket är nog så intressant för såväl i Slöinge som i Varla har salar eller hallar definierats i husmaterialet. I framför allt Slöinge finns skärvor från många av de använda dryckesbägarna tillvaratagna. Vi kan alltså konstatera att även benmaterialet från Slöinge och Varla på egen hand skvallrar om att det rör sig om två mycket speciella platser som avviker från de gårdar där den yngre järnålderns gemene man levde och verkade.

Avslutningsvis kan vi konstatera att halländsk järnålder – trots att en handfull väldigt intressanta större grävningar genomförts, att där finns åtskilliga mindre material av stort intresse samt att där finns oerhört fina vikingatida miljöer – fortfarande på många sätt är jungfrulig mark redo för hågade forskare. Där finns många luckor att fylla och många material att lyfta fram, vilket inte minst denna lilla studie visar. ✂

Summary

Bones are poorly preserved in the acid soils of Halland. A list of osteologically identified bones has nevertheless been compiled. This article discusses the material from the Late Iron Age. Bones from excavated upper-class settlements show a broad range of animals, with more species and relatively many animals. Several different types of dogs were kept. There are large animals which suggest long-legged continental hounds as well as small, almost terrier-like individuals. The material from graves also displays different types of dogs. The presence of game animals in upper-class settings shows that clothes were decorated with exclusive furs and that hunting was pursued as a social manifestation. The finds are like an echo of the Icelandic Vatnsdæla saga in which we can read of an earl who set out hunting in Gautland, in the manner of a powerful man, and then returned to his huge drinking hall. Traces of both hunting and huge halls can be found in Halland. In Slöinge there are even sherds of beakers which are well represented in the material.

The range of bones from the other settlement sites is small, mostly with just one or two kinds of domesticated animal. The fact that there are a few preserved bones of birds shows that domesticated birds did occur in Halland, but the acid soils have decomposed too much of the material to allow any discussion of species composition or quantities.

Tack!

Kulturmiljö Halland tackas för det arbete jag kunnat utföra inom ramen för min forskningsmånad. Lennart J Häggglunds stiftelse för arkeologisk forskning tackas för ett välkommet ekonomiskt tillskott till arbetet. Lars Lundqvist tackas för kommentarer på manus.

Referenser

- Arcini, C., 2000. Brända ben från Slöinge socken i Halland. Bilaga III I: Lundqvist Slöinge 1992-96. *Undersökningar av en boplats från yngre järnålder.* Slöingeprojektet 2. GOTARC serie C no 42. Göteborg
- Artelius, T. & Arcini, C., 1996. *Sannagård – bosättningsområde och gravplats i halländsk brons- och järnålder.* RAÄ uv väst rapport 1996:23
- Bernström, J., 2008. *Bernströms bestiarium. En djurens nordiska kulturhistoria.*

Stockholm

- Carlsson, M., 1990. *Gasledningen Getinge – Hyltebruk*. Arkeologisk undersökning område 5. Asige sn
- Göthberg, H., 2000. *Bebyggelse i förändring. Uppland från slutet av yngre bronsålder till tidig medeltid*. OPIA 25. Uppsala
- Häkansson, A. et al. 2003. *Söndrums kyrkby. Brandgravar och bebyggelse från yngre järnålder och tidig medeltid*.
- Häggström, L. u.a. Databas över animalosteologiska uppgifter från Halland.
- Johansson, F., 1998. Osteologisk analys av djurben från Varla. I: Lundqvist & Schaller Åhrberg (red) *Med kunglig utsikt. Varla under järnålder och tidig medeltid. UV väst rapport 1997:26*. Kungsbacka
- Lundqvist, L., 1996. Slöinge – en stormansgård från järnålder. I: Ersgård (red) *Slöinge och Borg – stormansgårdar i öst och väst*. RAÄ UV skrifter nr 18. Linköping
- Lundqvist, L., 2000a. *Järnålderns centra – exempel från Halland och Västergötland*. GOTARC serie C no 35. Göteborg
- Lundqvist, L., 2000b. *Slöinge 1992-96. Undersökningar av en boplats från yngre järnålder*. Slöingeprojektet 2. GOTARC serie C no 42. Göteborg
- Svanberg, F., 2003. *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800-1000. Decolonizing the Viking age 2*. Acta Archaeologica Lundensia series in 4 no 24. Stockholm
- Wattman, N., 1993. RAÄ 196 Östorp 4:1, *Laholms lfs, Halland. Arkeologisk undersökning 1993*.
- Widgren, M., 1998. Kulturgeografernas bönder och arkeologernas guld – finns det någon väg till en syntes? I: Larsson & Hårdh (red) *Centrala platser och centrala frågor. Samhällsstrukturen under järnåldern*. En vänbok till Berta Stjärnquist. Uppåkrastudier 1, Acta Archaeologica Lundensia series in 8 no 28. Stockholm
- Widgren, M., 2003. Trälar, landbor och hövdingar under järnåldern – vad säger fältmaterialet? I: Lundqvist & Myrdal (red) *Trälar. Ofria i agrarsamhället från vikingatid till medeltid*. Skrifter om skogs och lantbrukshistoria 17. Stockholm
- Wranning, P., 2005. *Köpinge 12:1. Arkeologisk utredning/förundersökning. Laholms lfs raä 108*
- Teegen, W.-F., 2005. Rib and vertebral fractures in medieval dogs from Haithabu, Starigard and Schleswig. I: Davies et al (eds) *Diet and health in past animal populations. Current research and future directions*. Oxbow books.